

KENTTEKİ KÖYLÜLER VE İZMİR-ÇAMKULE ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Osman GÖKÇE*

Arş.Gör.Hakan ADANACIOĞLU*

1.GİRİŞ

Kırsal göç sorunu, makro düzeyde olmak üzere, çok işlenmiş bir konudur. Bu konuda oldukça da zengin istatistiki veriler vardır ve bir çok araştırma bulguları ile de önemli oranda bilgi boşlukları giderilmiş durumdadır.

Ancak, bu konuda bugüne dek üretilmiş bilgilerin bize göre üç önemli eksiği bulunmaktadır. Bunlardan **birincisi**, olayın daha çok makro düzeyde incelenmiş ve konunun göç politikası, sektör ekonomisi, genel yerleşim sorunları vs. gibi açılardan ele alınmış olmasıdır. Ülkemizde, kentteki köylüler mikro düzeyde daha çok gazetecilik anlayışı ile gündeme getirilmiştir.

İkinci eksiklik ise, belli oranda birinci eksikliğin de bir sonucu olarak, konu ile ilgili üretilmiş bilgilerin daha çok niceliksel bilgiler olmasıdır. Yani yaş, nüfus, eğitim, göç veren yerler, göç alan yerler, kişi başına düşen konut alanları, çalışılan işler, alınan ücretler, bunların yıllara göre değişim ve dağılımları vb. gibi sayılabilen ve ölçülebilen özellikler araştırmalara konu edinilmiştir. Oysa, göç sorununda bu tür niceliksel bilgiler kadar, (bir şeyi o şey yapan) niteliksel özellikler de önemlidir ve sorunun anlaşılmasında ve çözümlenmesinde aynı derecede yardımcı bilgilerdir. Toplumsal planda bu özellikler tutumlar, davranışlar, toplumsal değerler, yargılar, önyargılar, zihniyet vb. gibi özelliklerdir.

Bir **üçüncü** eksiklik de, ülkedeki hakim göç politikasının bir sonucu olarak, daha çok göçün önlenmesine dönük politikalara yardımcı olabilecek bilgiler üretmeyi amaçlayan araştırmaların yapılmış olması ve bir olgu olarak karşımıza çıkan göçten sonraki yaşam konusunun yeterince ve gereğince işlenmemiş bulunmasıdır.

Diğer yandan, genel olarak tarım kesimi, kırsal göç olayının daha çok kırsal kesimdeki yansımaları ve yarattığı veya yaratabileceği sorunlar üzerinde durmuşlar ve daha sonrası ile fazlaca ilgilenmemişlerdir. Yani, **kentteki köylülüler** tarımcı çevrelerin biraz uzağındaki bir konu olarak kalmıştır. Bu nedenle de böyle bir konuyu tarımcıların gündemine taşımının ve tartışılmasına katkıda bulunmanın yararlı olabileceği düşünülmüştür.

Bu bildiri, kısaca açıklanan bu düşünceler çerçevesinde, anılan bu eksikliklerin tamamlanmasına katkıda bulunmak amacı ile tarafımızdan yapılmış olan ve herhangi bir yerde henüz yayınlanmamış bulunan bir alan araştırmasının çok kısa bir özeti niteliğindedir.

Araştırma, dışarıdan göçle gelen insanların yerleştiği İzmir ili Bornova ilçesi Çamkule mahallesinde 1995 yılında yapılan anket verilerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Örneklem 36'sı kadın 111'i erkek olmak üzere tesadüfi yöntemle seçilmiş toplam 147 denekten oluşmaktadır.

2. BULGULAR

Toplamı 62 adet çizelge ve 27 adet grafikten oluşan araştırma sonuç raporunun bulguları şöylece özetlenebilir :

1) Araştırma alanından tesadüf yöntemi ile seçilen ve kendisi ile anket yapılan toplam 147 adet

* E.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Bornova/İzmir

denekten yalnızca 13 adedi yani %8.8'i İzmir kökenlidir. Yurt dışından 5 kişi (%3.6) gelmiş olup diğerleri başta Ağrı(%29.3) ve Kars(%13.6) olmak üzere 27 ayrı ilimizden gelen kişilerdir(Çizelge 1). Bir başka araştırmaya göre de, İzmir gecekondü semtlerinde oturan ailelerin %23.0'ı İzmir kökenli ve %6.8'i de yurt dışı kökenlidir (DPT, 1991).

2) Deneklerin ortalama yaşı 40.6'dır. Eğitim düzeyi hem Türkiye ortalamasının (3.6) ve hem de İzmir köyleri ortalamasının (5.4) altında ve çok düşük olup kadınlarda 2.8, erkeklerde 3.8 ve ortalama olarak ta 3.5'tir (UNOP 1992-GÖKÇE 1995-Çizelge 2).

3) Göç edenler göçten önce %83.3'ü tek katlı evlerde oturan, %58.2'si çiftçilik yapan, %14.2'si mevsimlik işçi olan, %31.1'i hiç arazisi olmayan, arazisi olanların da %37.9'u arazisini satan, %77.5'i kendisine ait bir evi bulunmayan, %47.4'ü geldikleri yerde elektriği olmayan ve ortalama kardeş sayısı 6.1 olan kişilerdir (Çizelge 3).

4) Göç edenlerin başlıca göç nedeni, kolayca da bilinebileceği gibi, ekonomik (%54.6) olup bunların İzmir'i tercih nedenleri ise daha çok yakınlarının İzmir'de olması (%51.2) ve iş olanaklarının İzmir'de daha çok olduğunun düşünülmüş (%25.0) bulunmasıdır (Çizelge 4-5).

5) Göç edenlerin %91.4'ü memleketlerinden doğrudan doğruya İzmir'e gelen ve geriye kalan %8.6'sı da önce başka bir yere ve sonra İzmir'e gelerek aşamalı olarak göç eden kişilerdir. Yurt içinden göç edenlerin İzmir'de oturma süreleri de en az 5 ve en çok 55 olmak üzere ortalama 19.7 yıldır.

6) Göç edenlerin İzmir'de karşılaştıkları güçlüklerin başında işsizlik (%29.5), konut sorunu (%25.2), kente uyum sorunu (%19.2) ve ekonomik zorluklar (%12.8) gelmektedir (Çizelge6).

7) Göç edenlerin İzmir'de oturdukları evin mülkiyeti kendisine ait olanlarının oranı %66.0 ve kirada oturanların oranı da %24.5'tir (Çizelge 7).

8) Bugün için, deneklerin %24.5'i işçilik yapmakta , %10.2'si işsiz bulunmakta ve geriye kalanı da ayakkabı boyacılığından bakkallığa kadar çok çeşitli işler yapmaktadırlar (Çizelge 8). Ayrıca, göçle gelen deneklerin %62.9'u da geldiklerinden bu yana 1'den çok iş değiştirmişlerdir. Denekler için en çok rağbet edilen boş vakit geçirme yeri ise kahvehanelerdir (%46.3).

9) Göç edenlerin %61.9'u memleketlerini hiç ziyaret etmemekte, %25.2'si senede 1 kez gitmekte ve %17.6'sı da hala memleketlerinden ekonomik destek görmektedirler (Çizelge 10).

10) Deneklerin evlerinde %93.2'sinin buzdolabı, %92.5'inin TV, %33.3'ünün fırın, %25.9'unun çamaşır makinesi ve %12.2'sinin de elektrik süpürgesi bulunmaktadır (Çizelge 9).

11) Deneklerin hane halkı büyüklük ortalaması 6.0'dır. Başka bir araştırmaya göre, İzmir gecekondü semtlerinin ortalaması ise 4.4'tür (DPT, 1991). Deneklerin ailelerinin toplam nüfusu içerisinde %5.0 oranında ebebeyin, %2.9 oranında kardeş, %2.2 oranında torun, %1.1 oranında gelin, %0.3 oranında yeğen ve %0.3 oranında da yenge nüfusu bulunmaktadır. Denekler ortalama olarak 2.2 adet kız ve 2.3 adet erkek olmak üzere 4.5 adet çocuk sahibidirlar (Çizelge 11). Şimdiki düşüncelerine göre ise 1.3 kız ve 1.9 erkek olmak üzere 3.2 adet çocuk sahibi olmak yeterlidir.

12) Deneklerden 1 kişi Bağ-Kur, 5 kişi Emekli Sandığı ve 13 kişi de SSK sigortalısı olmak üzere yalnızca 19 kişi yani %12.9'u bir sosyal güvenlik kurumuna bağlıdır. Bu oran DPT'nin araştırmasına göre İzmir'in gecekondü semtlerinde %75.2'dir(DPT, 1991).

13) Deneklerin komşuları ile ilişkileri oldukça iyi gözükmektedir. Komşuları ile çok iyi geçinenlerin oranı %44.2 ve iyi geçinenlerin oranı da %54.4'tür (Çizelge 12). Oysa, deneklerin göç etmeden önceki

beklentilerini bulma düzeyleri böyle değildir. Deneklerin, 1 en düşük ve 10 en yüksek olmak üzere, beklentilerini bulma düzeylerine verdikleri notlar %10.2 oranında 1, %9.5 oranında 2, %14.6 oranında 3 ve %19.0 oranında da 4'tür (Çizelge 13). Ortalama not ise 4.6 olarak bulunmuştur.

14) Aynı şekilde denekler kentteki gelirlerinden de çok yakınmaktadır. Gelirlerinden memnunluk düzeyi 1 olanlar %13.9, 2 olanlar %15.3, 3 olanlar %15.3 ve 4 olanlar da %20.4'tür (Çizelge 14). Gelirden ortalama memnunluk düzeyi ise 4.2'dir. Ancak, bu memnuniyetsizliğe karşın, deneklerin %75.9'u bundan sonraki yaşamlarını yine de büyük kentte sürdürmek istemektedirler. Köy yaşamını yeğleyenlerin oranı ise yalnızca %18.6'dır. Ayrıca, bir soruya karşı deneklerin %12.9'u şimdiki yaşamlarında çok mutlu ve %69.3'ü de mutlu olduklarını bildirmişlerdir.

15) Deneklerin en çok yakındığı kent hizmetleri %30.6 oranında ulaşım, %20.4 oranında su, %19.7 oranında yol ve %17.0 oranında da çevre temizliği hizmetleridir.

Çizelge 1. Deneklerin Orijinleri

Orijin	Adet	Yüzde(%)
Ağrı	43	29,3
Kars	20	13,6
Muş	17	11,6
İzmir	13	8,9
Erzurum	11	7,5
Mardin	5	3,4
Balıkesir	4	2,7
Bingöl	3	2,0
Yugoslavya	3	2,0
Afyon	3	2,0
Kayseri	2	1,4
Iğdır	2	1,4
Manisa	2	1,4
Sivas	2	1,4
Kahramanmaraş	1	0,7
Uşak	1	0,7
Van	1	0,7
Elazığ	1	0,7
Şanlıurfa	1	0,7
Tekirdağ	1	0,7
Yunanistan	1	0,7
Edirne	1	0,7
Bursa	1	0,7
Aydın	1	0,7
Gaziantep	1	0,7
Isparta	1	0,7
Diyarbakır	1	0,7
Tunceli	1	0,7
Bulgaristan	1	0,7
Batman	1	0,7
Kars	1	0,7
Toplam	147	100,0

Çizelge 2. Görüşülen Kişilerin Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam	Yüzde(%)
İlkokul	16	56	72	48,98
Okur-yazar değıl	16	13	29	19,73
Okur-yazar	2	22	24	16,33
Ortaokul	1	12	13	8,84
İlkokul terk	—	5	5	3,40
Ortaokul terk	—	2	2	1,36
Lise	1	—	1	0,68
Üniversite	—	1	1	0,68
Toplam	36	111	147	100,00

Çizelge 3. Göç Edenlerin Geldikleri Yerde Uğraştıkları İşler

İşin Türü	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
Çiftçi	82	58,2
Mevsimlik işçi	20	14,2
Ev hanımı	13	9,2
Esnaf -Sanatkâr	10	7,1
İşsiz	8	5,7
Çoban	5	3,6
Diğer	3	2,1
Toplam	141	100,0

Çizelge 4. Göç Edenlerin Başlıca Göç Etme Sebepleri*

Göç Etme Nedeni	Yanıt (Adet)	Yüzde (%)
Ekonomik	113	54,6
Kentin çekiciliğı (Eğitim, sağık, vs.)	26	12,6
Çevreden göç edenlerden etkilenme	21	10,1
Ailevi	19	9,2
Diğer	11	5,3
Kan davası	10	4,8
Geldikleri yerde iç kargaşa ve terörün olması	5	2,4
İklim şartları	2	1,0
Toplam	207	100,0

Not : *Bu soru 1'den çok seçenekli bir sorudur.

Çizelge 5. Göç Edenlerin İzmir'i Tercih Etme Nedenleri*

Tercih Nedeni	Yanıt (Adet)	Yüzde (%)
Yakınlarının İzmir'de olması ve önerileri	88	51,16
İş ve diğer ekonomik olanaklar	43	25,00
Sosyal olanaklar (Eğitim, sağık, v.s.)	13	7,56
Diğer	13	7,56
İklim açısından iyi olması	8	4,65
Memleketine bu ilin yakın olması	4	2,33
Daha ucuz olması	2	1,16
Daha önce eşinin burada çalışması	1	0,58
Toplam	172	100,00

Not:* Bu soru 1'den çok seçenekli bir sorudur.

Çizelge 6. Göç Edenlerin İzmir'de Karşılaştığı Zorluklar

Karşılaşılan Zorluk	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
İşsizlik	69	29,5
Konut Sorunu	59	25,2
Kente Uyum Sorunu	45	19,2
Ekonomik Zorluk	30	12,8
Yol-Su-Elektrik	13	5,6
Sağlık	8	3,4
Eğitim	3	1,3
Dil	2	0,9
Diğer	5	2,1
Toplam	234	100,0

Çizelge 7. Göç Edenlerin İkamet Ettikleri Evlerin Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
Kendisi	97	66,0
Kira	36	24,5
Babası	6	4,1
Akrabası	4	2,7
Vakıf	1	0,7
Kardeşi	1	0,7
Oğlu	1	0,7
Annesi	1	0,7
Toplam	147	100,0

Çizelge 8. Deneklerin Bugünkü İşleri

Yapılan İş	Adet	Yüzde(%)
İşçi	36	24,5
Ev Hanımı	30	20,4
İşsiz	15	10,2
Şoför	10	6,8
Zanaatkâr	10	6,8
Bakkal-Manav	8	5,4
İnşaat Ustası	8	5,4
Seyyar Satıcı	7	4,8
Emekli	6	4,1
Boyacı-Garson-Hamal-v.s.	5	3,4
Serbes Meslek	5	3,4
Kahveci	3	2,0
Diğer	4	2,7
Toplam	147	100,0

Çizelge 9. Deneklerin Evlerinde Bulunan Eşyalar

Eşyanın Türü	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
Buzdolabı	137	93,2
Televizyon	136	92,5
Fırın	49	33,3
Radyo	46	31,3
Teyp	44	29,9
Ütü	43	29,3
Çamaşır Makinası	38	25,9
Elektrik Süpürgesi	18	12,2
Müzik Seti	2	1,4
Şohben	1	0,7
Diğer	11	7,5

Çizelge 10. Göç Edenlerin Memleketlerini Ziyaret Etme Sıklığı

Ziyaret Sıklığı	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
Hiç Etmeyen	91	61,9
Senede 1 Kez	37	25,2
Senede 2 Kez	10	6,8
Sık Sık	5	3,4
Senede 3 Kez	2	1,4
2 Senede 1 Kez	2	1,4
Toplam	147	100,0

Çizelge 11. Deneklerin Sahip Oldukları ve Sahip Olmak İstedikleri Çocuk Sayısı (Adet)

Çocuk Sayısı	Kız Çocuk (Adet)		Erkek Çocuk (Adet)	
	Sahip Olunan	İstenen	Sahip Olunan	İstenen
1	49	78	37	57
2	32	26	42	40
3	21	2	24	19
4	8	—	17	1
5	4	—	4	—
6	1	1	1	1
7	3	—	—	—
8	—	—	—	1
9	—	—	—	—
10	—	—	—	1
Toplam	118	107	125	120

Çizelge 12. Deneklerin Komşuları İle Mevcut İlişki Düzeyi

İlişki Düzeyi	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
Çok İyi	65	44,2
İyi	80	54,4
Kötü	2	1,4
Toplam	147	100,0

Çizelge 13. Deneklerin Kentteki Beklentilerini Bulma Düzeyleri

Beklenti Düzeyi	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
1*	14	10,2
2	13	9,5
3	20	14,6
4	26	19,0
5	22	16,1
6	15	11,0
7	8	5,8
8	7	5,1
9	4	2,9
10**	8	5,8
Toplam	137	100,0

* 1-Çok kötü

**10-Çok iyi

Ortalama beklenti düzeyi (x_{ort}) = 4.6'dır.

Çizelge 14. Deneklerin Gelir Durumlarından Memnunluk Düzeyleri

Memnunluk Düzeyi	Yanıt (Adet)	Yüzde(%)
1*	19	13,9
2	21	15,3
3	21	15,3
4	28	20,4
5	21	15,3
6	10	7,3
7	6	4,4
8	9	6,6
9	1	0,7
10**	9	6,6
Toplam	145	105,8

* 1-Çok kötü

**10-Çok iyi

Ortalama memnunluk düzeyi (x_{ort}) = 4.2'dir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

1) Bu çalışma, kendi kırsal kesimi ile bir oranda bir bütünleşme sürecine girmiş ve bunu yer yer başarmış bulunan İzmir'de bunun tersine, kent içinde çok büyük uyumsuzluk odakları bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu hususun kent plancıları ve kent yöneticilerinin dikkatlerinden kaçmayacağı umulur.

2) Yine bu çalışma, çok büyük sıkıntılar içinde olmalarına karşın kentteki köylülerin yine de kenti köye tercih ettiklerini göstermiştir. Yalnızca bu sonuç bile kırsal göçü önleme çabalarının, hiç değilse şimdilik, başarılı olamayacağını açıkça göstermektedir. Bu nedenle, biz tarımcıların şimdiye kadar uygulanan ve başarısızlığı ortaya çıkmış bulunan (**kırsal nüfusun kırdaki tutulması ve kentsel uğraşların köylere de taşınması**) biçiminde özetlenebilecek olan bir politikanın izleyicisi ve savunucusu olma yerine sorunun çözümünde (**sağlıklı kırsal göç ve sağlıklı kentleşme**) kavramı kapsamındaki arayışlara yönelmeleri ve şimdilerde yeniden gündeme getirilmiş bulunan **köykent, tarımkent, merkez köy vb.** gibi projelerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında daha yoğun bir çalışma içine girmeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. GÖKÇE, O. (1995), İzmir İli Kırsal Kesiminde Çevre Sosyolojisi Konusunda Bir Araştırma, E.Ü.Araş.Fonu 93-2Rf-015, İzmir.
2. UNOP (1992), Human Development Report, Oxford University Press.
3. DPT (1991) Gecekondu Araştırması, ISBN975-19-0356-4, Ankara.